

Yılmaz Gürbüz

BALKAN ACISI

Roman

ÖTÜKEN

YILMAZ GÜRBÜZ, 1937 yılında Kayseri-İncesu'da doğdu. 1923 yılında mübadil olarak Türkiye'ye gelen Selanik'in Üsküpler karyesinden Halil Bey ve Kayalar'ın Küçükmatlı köyünden Hamide Hanım'ın dördüncü çocuklarıdır.

İlk, orta ve lise eğitimini Kayseri'de, yüksek öğrenimlerini İstanbul'da yapmıştır. Bir süre Peyami Safa'nın *Türk Düşüncesi* dergisinde çalışmış, Kayseri, İstanbul, Kaynarca, Akhisar, Burdur ve Aydın'da Tarih ve Türkçe öğretmenliklerinde bulunmuştur.

1968-1971 yılları arasında Londra'da gazetecilik yapmış, 1974'de Adalet Bakanlığına intisap etmiş, Van'dan Söke'ye kadar yurdun çeşitli il ve ilçelerinde Cumhuriyet savcısı olarak görevlendirilmiştir.

Laiklik, Hukuk, Ermeni Terörü, Güneydoğu Sorunu, Seçim Sistemleri ve Milliyetçilik konusundaki araştırmaları İzmir, İstanbul, Kayseri ve Ankara gazete ve dergilerinde yayınlanmıştır. Halen İzmir'de avukatlık yapmaktadır.

Diğer eserleri:

- 1- *Acılar Masal Oldu*, Kültür Bak., Ankara, 1981
- 2- *Mübadiller*, Ankara, 2007, 2009, 2. baskı
- 3- *Sultan Alparslan*, Ankara, 2008
- 4- *Kılıçaslan ve Çivril Savaşı*, İstanbul, 2010
- 5- *Selanik'ten İzmir'e*, Ankara, 2010

Söylediği Rumeli masalları,
türkúleri ve hatıralarıyla bana bir ömür boyu
Balkan Savaşı'nın ve muhaceretin
tatlı, acı günleriyle bütün ızdırabını yaşatan
rahmetli annem
Hamide Hanım'ın aziz ruhu için...

Birinci Bölüm

“Çirkin şeytanla anlaşır,
onu Yusuf gibi güzelleştirsin.”
(Mevlâna; *Divan-ı Kebir*)

A

FARANGA DERESİ

KÜÇÜK BALKAN, İncekarasu ve Vardar ırmakları arasından asırlık gür ağaçları ve zümrüt gibi yeşil ovalarıyla Görice'ye kadar uzanan bereketli yerlerdi. Buralar beş asırdır Türk'ün elinde hamur olmuş; kanla, terle yoğrulmuştu.

Toprak eşilmek, işlenmek, görülmek isterdi. Fakat bu evlâd-ı fatihan topraklarına, Doksanüç Harbinden beri bir erkek eli değmez olmuştu. Tuna'da, Dömeke'de şehit olanlar arkalarında ihtiyarlar, dul kadınlar ve çocuklar bırakmışlardı. Küçük Balkan'da da tarla işleri gözü yaşlı analara, öksüz çocuklara kalmıştı. Toprağın sürülmesi, yumuşatılması lâzımdı. Yoksa taştan katı, kayadan vurdumduymaz olurdu.

Ziba Nine, pürçük pürçük kara çizgilerle yarılmış, nasırlı elleriyle meshettikten sonra namaza durdu.

İncekarasu vadisininin kuzey dirseğindeki tepelerin arkasında kaybolmuş Muratlı köyünün son ışıkları da söndü. Yıldızsız, karanlık bir geceydi. Ziba Nine, kızları ve torunlarıyla birlikte çalıştığı yorucu bir günden sonra, vazifesini yapmış olmanın gönül rahatlığı içinde yattı.

Kollarını, bacaklarını bedeninde tatlı bir yorgunluk duyarak uzattı. İliklerinin sızladığını hissetti. Her gün bu kadar yorulmazdı. Gece duasını okuyamadan uykuya daldı.

Bütün evi sarsarcasına dış kapının demir tokmağı vuruluyordu. Ziba Nine kalktı. Sofaya geçti. Tahta merdivenlerden indi. İç kapıyı açtı. Kulağına dış kapının tokmak sesi daha şiddetli gelmeğe başladı. Bahçeden seslendi:

- Kim o? Kim o?

Kalın madenî bir ses cevap verdi:

- Aç Ebe Nine! Aç! Lohusam var! Çabuk gel!

- Gecenin bu vaktinde dışarı çıkamam.

- Aman Ebe Nine! Karım ölecek, ne olur gel! Şehitlerine rahmet!

Bu madenî ses, davudî bir âhenkle merhamet dileniyordu. Ziba Nine:

- Bekle. Geleceğim! dedi.

Ne yapıyorsa şehit kocasının, oğullarının, damatlarının aziz ruhlarının şadolması için yapıyordu.

Giyindi. Dışarı çıktı. Kapıda bekliyen adamın yüzüne vuran fenerin solgun ışığı, onu Hazreti Yusuf gibi güzel, nuranî bir yüzle göstermişti. Ziba Nine hiç hatırlayamadığı bu yeni yüze daha fazla bakamadı. Adam:

- Hadi Ebe Nine, dedi, sen bu katıra bin, ben de öndekine.

Sözü bitmeden uçar gibi kara katıra binmiş, karanlıkta kaybolmuştu. Ziba Nine katırın sırtında silkelene silkelene gidiyor, bir taraftan da bağıriyordu:

- Nereye götürüyorsun beni be adam? Nerde lohusan!?

Katırı kendisi sürmüyor, öndeki kara katır sürüklercesine çekiyordu. Adam katırın üstünde korkunç bir gölge halini almıştı. Hazreti Yusuf'a benzettiği adamın güzel yüzündeki sakallar döküldü, derisi kavladı. Korkunç bir

ses yükseldi. Rüzgâr ıslık çaldı. Ebe şimdiye kadar hiç korkmamıştı. Şimdi tir tir titriyordu. Rüzgâr öndeki adamın uzun pelerinini, siyah kukuletasını uçurdu; onu bir iskelet halinde bıraktı. Ziba Nine'nin dişleri kenetlendi. Ağzı açılmıyor, konuşamıyordu. Karşı koyamadığı bir kuvvet onu köyden uzağa, karanlık derelerin arasına sürüklüyordu. Büyük bir gayretle:

- Nereye be adam, dedi, beni hangi köye götürüyor-sun?

Öndeki iskelet ete büründü, arkaya döndü, kayalıkları inleten alaycı bir kahkaha atarak:

- Faranga Deresi'ne, dedi, Faranga Deresi'ne!

Adamın madenî kahkahasına karşılık tepeler cevap verdi:

- Faranga Deresi'ne! Faranga Deresi'ne!

Ziba Nine katırın sırtına çiviyle çakılmış gibi donup kalmıştı. Küçük Balkan'da herkes, Faranga Deresi'nin uğursuz ve şeytan inleri ile dolu olduğunu söylerdi, Ziba Nine inanmazdı. Faranga Deresi'nde şeytan olmadığını söylerdi. Şimdi Faranga Deresi'ne doğru şeytanın peşine takılmış gidiyordu. Geri dönmesi imkânsızdı. Besmelesiz kalkmıştı. Şimdi de "Besmele" çekemiyordu; dimağı, dili donmuştu.

Faranga Deresi'nin içindeki mağaralar ağızlarını karanlığa açmış, bir kadın feryadı ile inliyordu. Bir ışık huzmesi sızan mağaraya doğru yöneldiler. Katırlardan indiler. Şeytan "Gel! gel!" diye ebeye yol gösteriyordu. Ziba Nine mağaranın içinde ilerlerken eline yüzüne örümcek ağları takılıyordu. Lohusanın iniltileri, inin dört bir yanından yankılar yapıyordu.

Şeytan, gene insan çehresi ile gülümsüyordu. Hazreti Yusuf kadar güzeldi. Ziba Nine onun gösterdiği mağara bölmesine geçti. Güzel bir insan yüzü ile karşılaşınca

hayretler içinde kaldı. Alnından, şakaklarından boncuk boncuk ter akan lohusa kadın Ziba Nine'ye gülümsedi.

- Sabret kızım! deyip, elini lohusanın alınına koyan Ziba Nine, muayeneye başlarken "Ezübesmele"ye niyetlendi. Telaffuz edemedi. Diline, niyetini bilen şeytan tırnaklarını batırıyordu. Arkasındaki korkunç gölge onu ikaz etti:

- Ebe! İn değil, cin doğurtacaksın, zinhar şeytana sövmeyesin!

Bu ses lohusa kadının iniltilerine karışarak mağarada yankı yaptı. Adam kaynamış suyu kaplara boşalttı; havlular, bezler getirdi; hiç konuşmadan karanlıkta kayboldu.

Izdırap çeken lohusanın yüzündeki gerginlik yumuşadı. Yatağı, yastığı parçalayan elleri iki yanında hareketsiz kaldı. Feryadı, iniltisi kesildi. Ziba Nine doğumu kolay yaptırmıştı. Ellerini silecek havlu ararken mor bir ustufaya gözleri takıldı. Bu komşu gelini Nazende'nin sırma işlemeli ustufasıydı. Buraya nasıl gelmişti. Hemen elinin kanını bu ustufanın beyaz astarına sildi.

Doğan çocuk ağlarken inden koro şeklinde kahkahalar yükseliyordu.

Birden doğum yapan kadın da, çocuk da kayboldu. Ziba Nine katır sırtında Faranga Deresi'nden yukarı doğru kaçıyordu. Arkasından ellerinde sivri yabaları, binlerce zebani kovalıyordu. Faranga Deresi'ni geçince ezan sesi duyuldu. Altındaki katır bu sesle mum gibi eridi. Ziba Nine'nin yalın ayakları su içindeydi. Terin suyun içinde kalmıştı. Boğuluyordu. Ellerini uzatıyor, kimse yardım etmiyordu. Faranga Deresi'ne götüren şeytan elini uzattı, ebeyi tuttu; çekti, sonra bir tekme savurdu. Ziba Nine bu defa alevden bir nehir içine yuvarlandı. Kafasına demir döver gibi çekiçler iniyordu.

Ziba Nine irkilerek uyandı. Dış kapının demir tokmağı acele acele vuruluyordu. Kalktı. Üzerinde kâbuslu

rüyanın bitkinliği vardı. “Besmele”yle terliğini giydi; ışığı yaktı. Aşağıya indi. Havlayan koyun köpeği ayaklarına sürünüp, sustu. Birlikte dış kapıya kadar gittiler. Ziba Nine:

- Kim o? dedi.

Cılız bir çocuk sesi kapının arkasından seslendi:

- Niko, Niko! Kosta'nın oğlu. Poli Köyünden. Annemin doğumu var.

Ziba Nine kapıyı açtı. Dokuz yaşlarında bir çocuk kapı eşiğinde telaşla aynı sözleri tekrar ediyordu:

- Ben Niko! Kosta'nın oğlu. Annemin doğumu var. Babam, acele gelsin, dedi.

Ziba Nine uykusundaki kâbusun tesirindeydi. Niko'ya Faranga Deresi'ne gidecekmiş gibi korkuyla bakıyordu. Çocuk ebenin şaşkın şaşkın bakmasından endişelendi. İki tarafındaki kürtünlü eşeklerin boyunlarını okşuyarak:

- Bak, dedi, bunları babam Kosta gönderdi. Annem Sofi ağlıyor, çırpınıyor. Ne olur Ebe Nine gel! Bu boz eşek bizim köyün yolunu bilir. Üstüne babam minder de koydu, bak!

Ziba Nine evlerinin bütün marangoz işlerini yapan Kosta Usta'yı hatırladı. Köyelerine bir kaç kere gitmişti. Çocuğa:

- Sen git ben geliyorum, dedi.

Niko eşeğin birini kapı tokmağına yularıyla bağladı. Öbürünün üstüne bindi yavaş yavaş sürmeğe başladı.

Ziba Nine yukarı çıktı. Küçük bir kapıyı açtı. Burası üç torununun odasıydı. Parmak uçlarına basarak en büyüklerinin yanına yaklaştı. Mışıl mışıl uyuyordu.

- Zeliha! Zeliha! diye seslendi. Oniki yaşlarındaki kız şaşkın şaşkın gözlerini açtı. Ninesi fısıldayarak konuşmaya devam ediyordu:

- Kalk kızcağzım kalk! Sabah oluyor. Bir doğum varmış, hazırlan.

Her zaman doğumlara ninesiyle giden Zeliha, işin ciddiyetini anlamış bir vaziyette kalktı. Giyindi.

- Eşeklere kürtün vurulacak mı Nine? diye sordu.

- Sadece birisine vur. Bir eşek hazır. Kosta'nın oğlu Niko getirmiş.

Zeliha'nın şevki kırıldı. Rum isimlerini duyunca doğum aletlerini ve ebe ilâçlarını heybelere isteksiz isteksiz yerleştirdi. Küçük heybeyi omuzuna alırken:

- Niko mu? diyerek, isyankâr isyankâr ninesine baktı; başını önüne eğerek homurtuyla mırıldandı: Gene mi gâvurlara yardım ma Nine?

Ziba Nine yumuşak, şefkatli bir sesle:

- Hepsi insan ma kızım! dedi, gitmezsem lohusa acı çeker, rezil olur, belki de ölür.

Zeliha hiç konuşmadan aşağı indi. Heybeyi Niko'nun bıraktığı eşeğin kürtününe yerleştirdi. Ahıra gitti. Kendi eşeklerini de hazırladı. Bu sırada yanına gelen koyun köpeğine: “— Sen kal! sen kal! Annemler, kardeşlerim burda! Sen evimizin bekçisi değil misin?” dedi. Köpeğin kara başını okşadı. Köpek gitti kapının yanına oturdu.

Etraf aydınlanmağa başlamıştı. Niko, eşek üzerinde iki kadının kendine doğru geldiğini anlayınca, eşeğini zıplata zıplata Poli yoluna doğru hızla sürdü.

B

MURATLI'DAN POLİ'YE

- DEH de, bre kızım! Deh de!

- Deh! Deeh!

- Niko pedisi de uçtu sanki, nasıl eşek o öyle?

- Kıbrıs eşeği ma nine! Kıbrıs eşeği!

- Tırıs gidermiş. Kosta söylemişti. Kozana'dan satın almış.

- Bizim eşek kötü mü? Bak nasıl gidiyor.
- Deh de kızım sen deh de. Yetişelim lohusaya.
- Daha çok mu Rum köyüne nine ma!
- Az kaldı, deh de bre kızım, deh de!

Zeliha elindeki sopayla eşeğe vuruyor, eşek darbeye hızlanıyor, sonra yavaşlıyordu.

- Nah işte Niko pedisi tepeyi aşıyor, geliyor muyuz diye dönüp dönüp bakıyor.

- Kardeşi olacak ya!

- Bir Rum pedisi daha! Rumlara ne ebelik edersin ma nine?!

- Sen deh de kızım, deh de!

Zeliha, sanki ninesinin yerine ah çekiyormuş gibi dertli bir eda içinde:

- Deeeh! Deeehh! diye bağırды. Bu sesi Niko bile duymuş, başını çevirmişti.

Ziba Nine'yle torunu bir saattir Poli yolundaydılar. Poli Muratlı'ya iki saatlik mesafede fakir bir Rum köyüydü. Kayalık bir yamaç üzerinde kurulmuştu. Bütün ihtiyaçlarını Muratlı ve Küçükmatlı köylerinden karşılardı. Türk köylerinin Ziba Nine'si Polili Rumların da ebesi olmuştu. Sadece Polili Rumlar değil, Balkan'daki Sırp ve Bulgar köylüleri de ya bir doğum ya bir kırık veya çıkık için ona koşarlardı. "Koca ihtiyarın ellerinde sihirli bir deva var" derlerdi.

Ziba Nine, altmış yaşını geçmesine rağmen dinç bir ihtiyardı. Arnavud'u, Rum'u herkes ona "Ebe Nine" derdi. Uzun boylu, iri kemikli, kuvvetli bir kadındı. Güneş yanığı, güleç yüzü güven verirdi. Tarla, bağ işlerinden nasırlaşmış elleri maharet doluydu. Küçük Balkan'ın en güzel kilimlerini dört kızı, üç torunu ile o dokurdu. Rum köylüleri onun ebelik ve çıkıkçılıkta Serfice ve Kozana'daki Rum doktorlardan bile usta olduğunu söylemekten çekinmezlerdi. Bütün Balkanlı onu severdi. Bir doğum

veya kaza haberi geldi mi, hemen kendi ev ve tarla işini bırakır, Rum köyü, Bulgar köyü demeden yardım dileyenlerin yanına koşardı. Bu sebeple Muratlı'da ona kızan çoktu. "Erkeksiz evde genç kızlar, kadınlar bırakılıp da dağa taş a gidilir mi?" derlerdi. Şimdi yeknesak adımlarla yanyana iki eşek üzerindeki torunla nine aynı şeyleri düşünüyorlardı.

"Rumlara, Bulgarlara yardım etme!" diyenler haklı mıydı? Kocas ı 93 Harbinde şehit olmuştu. Bir oğlu vardı altı yıldır asker. Son defa bir sene önce Üsküp'ten mektubu gelmiş, sonra kayıplara karışmıştı. İki kızı da kendisi gibi dul kalmıştı. Damatlarından biri Hafız Paşa ile Pırnar muharebesinde şehit olmuştu. Zeliha'nın babası da aynı harbin devamında Yunanlıları bozguna uğratıp, Yunan Prensi Konstantin'i kovalayan Türk ordusunun içindeydi. Yunanlıları yenmiş, fakat binlerce şehit vermiştik. Dömeke zafer miydi, hezimet miydi? "Atina'ya yüzelli kilometre yolumuz kaldı" diye Küçük Balkan'a sevindirici haberler gelirken, sonraları şehit olanların listeleri gelmeye başlamıştı. İkinci damadın da Yunan savaşında şehit olması Ziba Nine'lerin evini kara bir matem içine sokmuştu. Kızlar, torunlar ağlamışlar, sızlamışlar fakat şehitlerin mevtasını bile Muratlı'ya getirtememişlerdi. Hep Yunan'dan, Yunanlı'dan çekmişlerdi. Biricik oğlu da askere gidince Ziba Nine erkeksiz evin erkeği olmuştu. Kızları ile üç torununu bir kartal gibi kanatlarının altına almıştı. Yıllardır kapalı duran selâmlıktaki duvardan alınan mavzer, sofaya asılmıştı. Her hafta, Ziba Nine, Kelâm-ı Kadîm'in bulunduğu rafın yanında asılı olan tüfeği dua okuyarak alır; siler, yağlar, mermilerini yerleştirir; kızlarına birer kere atış yaptırıp yerine koyardı. Zeliha da bir kere bahçede atış yapmıştı. Ninesi tüfeğin dipçığının nasıl yerleştirileceğini çok güzel anlatmıştı. Ama şimdi tüfek niçin yanlarında değildi?

Zeliha, ürkek gözlerle ninesine baktı. Güneş epey yükselmişti. Ama daha yollarda kimse yoktu. Ziba Nine Zeliha'nın endişesini anlamıştı.

- Buralarda başka Rum köyü yok. Polililer de iyi insanlar. Merak etme, dedi.

Zeliha, ninesini dinlemiyor, köylülerin hem sevip hem yerdikleri "Ziba Teyze" hakkındaki söylenenleri düşünüyordu. Bir kısmı "Delirdi bu koca karı" derlerdi. "Hiç aslan gibi damatlarını şehit eden Rum milletine yardıma gidilir mi? Deli karı onlara ebelik, hekimlik yapar."

Bu sözleri söyleyenler bile ninesinin karşısında hürmetle susar, ona kulak verirlerdi. Akraba erkekleri ile buldukları bir mecliste, Selanik'ten gelmiş bir misafir Sultan Hamid'e dil uzatınca nasıl adamı haşlamıştı: "Tövbe de! Tövbe de! Evliya sultana dil uzatmak, Devlet-i Osman'a hakaret etmek demek. Halifeye dil uzatan dinini, devletini yıkar. Günahdır. Tövbe de evlâdım."

İhtiyar arkadaşları onun konuşmasını daha çok severlerdi. Hepsisi de ya kocasını ya evlâtlarından birini gâvurlarla yapılan savaşlarda kaybetmişlerdi. Bütün Balkan evlerinde şehitlerin acısı küllendikçe, onların hizmetleriyle iftihar etmek kış gecelerinin en buruk konuşmaları olurdu. Şimdi eşek sırtında kamburu daha çok belli olan ninesi, köy meclislerinde dillenirdi: "Memleket uğruna kocam da, oğlum da, damatlarım da feda... Devlet-i Aliyye'ye on oğlum olsa onunu da helâl ederim, şehit olsun, gazi olsun derim.. Değil mi ki Yunanı Dömeke'de döndüre döndüre dövdüler... Allah kocalarımız, oğullarımız gibi bize de şerefli bir ölüm nasip etsin."

Zeliha, ninesinin bu sözleri ile, Rumlara yardıma koşmasını bağdaştıramıyor, komşu çocuklarının "Deli nineli, deli nineli" diye arkasından bağırdukları zamanları düşünüyordu. Zeliha ninesiyle bir hıristiyan köyüne doğru yola çıkınca hep aynı hislerle dolardı.

Ziba Nine'nin şuuru uyanık, aklı yerindeydi. Balkan insanların sulh sükûn içinde din, ırk düşünmeden ne güzel günler yaşadığını görmüştü. Ruslar, İngilizler Balkan'a el atmadan önce hıristiyanlar hallerinden daha çok memnundu. Niko'nun dedesi Anastas Usta konaklarının kapılarını, pencerelerini yapmıştı. Odunlarını da dağdan Anastas'ın oğlu Kosta getirirdi. Hâlâ Türklere hürmetliydi bunlar... Hatta kızarlardı Morali Rumlara... "Haysisku! Kumari Pedi!" derlerdi. Zeliha kendilerine okuma yazma, Kur'an-ı Kerîm yanında her türlü bilgiyi de öğreten ninesinin yüzüne baktı. Bugün çok solgundu. Düşünceli görünüyordu. Ninesinin dikkatini çekmek için:

- Deeh! Deeh! diye ünledikten sonra, ayaklarının ucuyla ninesinin eşeğini dürttü; eşek ileri doğru fırlarken ninesi başını çevirip kızgın kızgın baktı. Zeliha:

- Haysisku! Gumari pedi ne demek, nine? diye sordu.

- Ne sorarsın be kızım. Hayırsız, eşekoğlu eşek demek, Balkanlı Rumlardan Morali Rumlardan için hakareti bu...

- Niçin öyle derler?

- Moralılar kuzeydeki Rumlardan Elen saymaz, yani Yunanlı değil, Konyar, Makedon gibi hıristiyanlaşmış Türk sayar. Türk'e nankörlük yapmayan Makedonlar, Rumlardan, hatta Bulgarlar ve Sırlar bile Osmanlıların nimetlerini gördükleri için Yunanlıların burayı da Teselya gibi almasını istemiyorlar. Buradaki aklı başında hıristiyanlar Osmanlı giderse Balkan'ın cehennem olacağını biliyorlar. Biz gidersek buralarda, Rumeli'nde sulh sükûn kalmaz.

- Gidecek miyiz? diye Zeliha bağırды: Nereye, ma nine nereye? Balkanlar bizim değil mi?

Sesi hayret, şaşkınlık ve korku doluydu.

- Deh de! Bre kızım, sen deh de! Herşeye burnunu sokma!

Ninesi sorusuna cevap vermemişti. Zeliha elindeki sopayla eşeğin ensesini dürterken düşünüyor, kendi ken-

dine soruyordu; “Niçin, nereye gideceğiz? Buralar bizim değil mi, Türk’ün değil mi? Ninem komşu çocukların dediği gibi arada deli deli söz ediyor. Bağımızı bahçemizi, sarı ineklerimizi nasıl bırakırız?”

Mis gibi çam kokusu gelen balkanlıklardan geçerken, aşağıda gümüş gibi parlayarak uzanan köpüklü suların akışını seyrediyor, ninesinin: “Türk giderse Balkan cehennem olur” sözünün mânasını, kalbi sızlayarak düşünüyordu.

Bu sözüyle ninesi onu incitmiş, gönlünü kırmıştı. Buralar hep Türk’ündü. Zeliha gözlerini yeşil tepelerin ufkunda gezdirdi. İşte şehit babasını şu Gelinkayası’nın arkasındaki yoldan uğurlamışlardı. Zeliha evde bıraktığı annesini, kardeşlerini hatırladı. O gün nasıl ağlamışlardı? Askere giden babası hepsinin yüzlerini ayrı ayrı öpmüş, göz yaşlarını silmişti. Zeliha ağlamasına rağmen, o gün babasının Selanik’e bayramlık almaya gittiğini sanmıştı. Şimdi yeşil tepelerin ardından babasının hayali, daima tebessüm eden yağız çehresiyle gözlerinin önünde canlanıyordu. Son defa yanaklarını okşarken “Zeliam sana Selanik’ten gelinlik alacağım günler de gelecek” demişti. Yıllarca ağlayarak beklediler, dönmedi. Yunanlılar öldürdü onu. Şu Niko pedisinin soyu. “Eniştemi de Yunanlılar öldürdü.. Dedem de, amcam da, dayım da gâvurlarla savaşırken öldü. Niçin, niçin ebe ninem onlara yardım ediyor, ocağımızda bir tane erkek bırakmayan Hıristiyanların hizmetine koşuyor? Onlar da insan diyor?...” Zeliha köylerini ziyarete gelen okumuş bir akraba oğlunun sözlerini hatırladı. Orhan Ağabey de “İnsanlık, insanlık!...” diyor, ninesini bu yönde destekliyor. Fakat ninesi Orhan Bey’in “hürriyet, müsavat, uhuvvet” kelimelerine niçin karşı geliyor, kızıyor? Zeliha’nın mânasını bilmediği bu kelimeleri şehirli akraba oğlu “İnsanlık için, insanlık için çalışmak” diye açıklamıştı.

Zeliha'nın ninesiyle birlikte İncekarasu Balkan'ında gitmediği köy kalmamıştı. Rum köylerine doğru çok isteksiz yola çıkar, ayakları geri geri giderdi. Ama doğum esnasında onun da insanlık hisleri kamçılanır. Doğum için lüzumlu şeyleri anında ninesine yetiştirirdi. İşleri bitince ninesinin yüzüne dikkatle bakar, ihtiyarın teşekkür dolu tebessümüne somurarak mukabele ederdi. Ninesi Osmanlı kadındı, herkese sert, Zeliha'ya ise yumuşak davranırdı. Bir gün papazın biriyle dinî münakaşaya girişmişlerdi. Papaz: "Ben günah çıkartarak mukaddes bir vazife yapıyorum." deyince, Ziba Nine: "Günahları affetmek doğrudan doğruya Allah'a mahsustur." diyerek bütün Rumların önünde papazı müşkül vaziyette bırakmıştı. Ninesi deli değil, akıllı insandı. Beş vakit namazını kılar, "Kızım, iyilik ekip, iyilik biçelim." derdi.

Güneş yükselmişti. Ziba Nine beyaz tülbentle bağlanmış başını kürtünün ön tarafına doğru eğmiş, eşiği sopayla dehliyordu. O da Zeliha'yı düşünüyordu. Akranları bez bebeklerle oynarken, torunu canlı bebekleri yıkıyor, kundaklıyordu. Zeliha kardeşleriyle oynamaya doyamadan, büyük işleriyle uğraşmağa başlamıştı. Ziba Nine'nin iki kızı dul kalmış, ikisini de evlendirememişti, bir de bu küçük torunları vardı. Muratlı'da da, komşu köylerde de erkek kalmamıştı. "Balkan'da kırıldık, kırıldık!" diye söylendi. Zeliha ninesinin ne söylediğini anlamamıştı.

- Ne diyorsun ma nine? dedi. Cevap alamayınca: Ben yolları unutmuşum, daha çok mu gideceğiz? diye başka soruya geçti. Ninesinin zihninde ne vardı? Düşünceli ve durgun bir cevap verdi:

- Nah işte köy göründü. Kestane ağaçlarının arkasında.

Niko köye erken varmış, babasına haber vermişti. Kosta kapı önüne çıkmış, tepeden aşağıya doğru inen Ziba Nine'ye el sallıyordu.

- Bak Zeliha! Bak Niko'ların evi... Kosta kapıda bekliyor.. Allah vere de kadının vakti yaklaşmış ola. Karanlığa kalmadan Mariça'ya geçmeliyiz. Bonev'in alçısını söküp ertesi gün Muratlı'ya döneriz inşallah!

- Bulgar köyüne gitmiyelim, ne olur akşamdan önce köyümüze dönelim.

- Alçıyı geç alırsak Bonev'in kemiği iyi kaynamaz, gelişmez, adam sakat kalır. Sonra Mariça köyü buraya yakın.

- Annemler! dedi Zeliha: Gene yalnız kalacaklar.

Ninesi torunun endişesini anlamıştı.

- Urumeli'ndeki Türk köylerinde kapı bile kilitlenmez, dedi. Sen hiç işittin mi bizim köyde hırsızlık veya başka bir kötülük?

Zeliha susuyordu. Poli köyünün alçak duvarlı ahır tersliğinde pislik yiyen domuzlara tiksinererek baktı. Ninesi onun dikkatini başka yere çekti:

- Bak, bak! Zeliha; Kosta bize doğru geliyor. Gözleri güldü koca çobanın. Karısı Sofi ince örgü örer. Kaneviçe de bilir. Üç çocuğunun da doğumuna ben geldim. Annelerin hırkalarını, selamlıktaki perde dantellerini o ördü. Elinden iyi iş gelir. Bu defa da sana örsün.

Zeliha çeyiz sandığındaki eksikleri düşündü. Sonra hevesle:

- İğne oyası yaptırılım, dedi; ibrişimlerini Selanik'ten getirtelim. Selanik ipekleri iyi olur, solmaz, değil mi nene?

- Tabii, tabii! dedi, Ziba Nine: Müjdeni doğumdan sonra iste. Lohusalığı geçince başlar.

*

* *

Sofi'ye kolay bir doğum yaptıran Ziba Nine, bir "oh" demek için yatağın ayak ucuna ilişmişti ki, birdenbire gözünü mor bir renk çaldı. Bütün dikkatiyle baktığı zaman tüylerinin diken diken olduğunu hissetti. Yine karşısında komşu kızı Nazende'nin mor sırmalı ustufası duruyordu. Hayal mi hakikat mi diye, telâşlı bir çabuklukla ustufanın içini açtı. Rüyasında elini sildiği ustufa astarındaki kan izlerini bariz şekilde görünce büyük bir korku, endişe ve yorgunlukla olduğu yere çöktü, kaldı.

C KÜÇÜKMATLI

Diz boyu çimenlerle kaplanmış su arkı boyunca iki kişi yürüyordu. Çiftlik kâhyası oturduğu ceviz kütüğünün üstünden kalktı, baktı. Gelenler yabancı olmalıydı. Hafî arkalarından havlıyordu. Ahmed Kâhya onlara doğru yürüdü. Bu pejmürde kıyafetli insanların işi neydi burda; Vecdi Bey görse kâhyayı yerin dibine sokardı. Adımlarını sıklaştırdı. Yabancıların biri kadın, diğeri çocuktı. Yırtık pırtık entarisi çamura bulanmış, yalın ayaklı ihtiyar kadın kirli bir torbayı sırtından düşürmemeye çalışarak, elindeki değneği üzerine doğru havlayarak hamle yapan köpeğe sallıyordu. Partal elbisesinden dirsekleri ve dizleri fırlamış çocuk da yerden aldığı taşları köpeğe atıyordu. Köpek fırsat buldukça ihtiyarın torbasına doğru atlıyor, sonra çocuğun attığı taşa doğru koşuyordu.

Çiftlik kâhyası yetişti.

- Hoş! Hafî! Hafî! diye köpeğe seslendi.

Köpek ihtiyarı ve çocuğu rahat bırakıp tanıdığı insana koştu. Kuyruğunu sallayarak kâhyanın yüzüne baktı; tekrar başını yabancılara çevirerek keskin keskin havladı.

Başı sahibi tarafından okşanınca sustu, kuyruğunu altına alıp oturdu. Kâhya:

- Ne ararsınız bre çiftlar? dedi.

- Aman oğulcuğum bize çift deme, zavallı çingeneyiz!

- Ha çift ha çingene aynı bokun soyusunuz. Ne halt etmeye geldiniz buraya.

İhtiyar çingene kendini ağlamaya zorlayarak merhamet dileniyordu:

- Aman oğulcuğum! Allah rızası için bize yardım et!. Şuncağıza acı! Öksüze acı. Kış ağzı. Yerimiz yurdumuz yok. Allah rızası için bir yatacak yer gösterin. Çiftlikte ne iş gösterirseniz yaparız. Ahırda yer verin yatarız. Allah rızası için oğul..

Küçük çocuğun sümüğünü çekerek yalvaran gözlerle bakışı kâhyanın kalbini yumuşattı. Fakat ne yapabiliirdi? Beyi, değil çiftlikte, Küçükmatlı'da bile bir Rum, bir Çingene görmeyi hazmedemezdi; bütün ırgatları Türk veya Arnavut'tu. Hele bu pis, kirli halleriyle çingenelere kimse çiftlikte yer vermezdi. Kâhya:

- Eee! Bre ne yapabilirim ben? diyerek köpeğinin gırtlakını kaşdı, boynunu sıvazladı. Köpek, gözü yabancıları tutmamış gibi üç kere havladı.

- Bak bre ihtiyar! Köpek bile olmaz diyor.

- Beyim! Beyoğlum bize acıyın! Öksüz Yaşar'ıma acı...

İhtiyar kadının dilenme tekerlemesini, çocuk da cılız ve titrek bir sesle tekrarlıyordu.

- Beyim! Beyoğlum bize acıyın! Öksüz Yaşar'a acıyın.

- Nereden geliyorsunuz?

- Tee Yenice'den, kimimiz kimsemiz yok. Allah rızası için bize bir yer verin.

Rüzgâr esiyor, yağmur bulutlarını gür meşelerle kaplı Küçükmatlı dağlarına doğru yığıyordu. Ahmet Kâhya göğe baktı; bulutlar gittikçe kararıp kapanıyordu.

- Eee bre gelin bakalım, dedi; ihtiyarla çocuğun önüne düştü, tahta çitlere doğru yürüdü.

*

* *

Vecdi Bey ihtiyar çingene ile oğlunun Aşağı Çiftlik'te yerleşmesine razı olmuştu. Yaşar onbeş yaşına gelmiş, Vecdi Bey'in topraklarından dışarı çıkmamıştı. Annesi de çocuk da hallerinden çok memnundular. Süt, yoğurt, yağ boldu. O sıkı çocuk, geldiklerinin daha ilk ayında tombullaşmıştı. Sığır ahırlarının temizlik işlerine bakıyorlardı. Beyoğlunun kısrağının tımar işi de çingenelere verilmişti.

Bir hasat mevsimi dört beş eşek ve bir arabayla bir çingene topluluğu geldi, Küçükmatlı köyünün ilerisindeki çayın kenarına yerleşti. Bunlar köylülerin ihtiyacı olan elek, kalbur, saban demiri ve bıçaklar yaptıkları için Vecdi Bey mahsulün kaldırılmasına kadar Küçükmatlı'da kalmalarına müsaade etmişti.

Doğan Bey'in kısrağını nallatmağa gittiğinde bir çingene, Yaşar'ın yüzüne baktı baktı:

- Lan sen çingenesin, dedi.

Yaşar şaşırıldı, heyecanlandı. Günlerdir kaldığı odanın penceresinden sekizi, dokuzu, onu bir arada yatan; çimenler üzerinde yemekler pişiren, serbest serbest her tarafı dolaşan çocukları içi burkularak seyretmişti. Önce Beyin çiftliğinde olmanın gururuyla konuşmak istemedi. Ama ona damdan düşercesine "Sen çingenesin." diyen adam kötü kötü bakıyordu.

- Ne bildin? dedi.

Çingene falcı edasıyla:

- Gözünden, burnundan, derinden; dedi.

Kalbur işine devam etti. Yaşar'ın kendi işiyle uğraştığını, ağaç kasnakların iki ucunu bir araya getirmeğe çalıştığını görünce:

- Adın ne? dedi.
- Yaşar! Yaşar!
- Ananın adı?

Yaşar şapşal şapşal düşündü. Sahi anasının adı neydi. Bugüne kadar hiç işitmemiş, aklına da gelmemişti. Bildiği herkesin anasına "İhtiyar" veya "Çingene Karı" diye hitap ettiği idi. Elindeki bizle kasnağın deliklerinden ince ip gibi deriyi geçiren çingene, Yaşar'ın cevabına lüzum görmeden:

- Ya baban kim lan?

Yaşar aşağıya doğru sarkık dudaklarını çekiştirdi. Aptal aptal:

- Bilmiyorum, dedi, babam yok!
- Kocakarıya sormadın mı?
- Bir defasında öldü dedi. Bir daha da konuşmadık babam hakkında.

- Ananı, babanı bırak, dedi Çingene. Onlar ne bok olursa olsun. Sen çingenesin, ne bey kahrı çekersin? Gel bizimle serbest bir hayat yaşa, aha kızımı da sana vereyim.

Kafasıyla berdi saplarını ıslatıp, hasır için hazırlık yapan kapkara yüzlü kızı işaret etti. Sonra sözüne devamla:

- İsterse kocakarı da gelsin; biz güneye Kozana'ya, Serfice'ye doğru ineceğiz. Yenişehir'e, belki Yunanistan'a geçeriz. Onlar bize Türklerden yakın. Beyleri, ağaları, kollukçuları da yok.

Yaşar dinliyor görünerek, siyah bacaklarını sıvamış, su içindeki berdileri çiğneyen çingene kızını seyrediyordu. İlk defa erkek olduğunu anlıyor, içinde garip bir his duyuyordu. Çingene konuşmasını kesmemişti:

- Bir at getirirsin, şöyle beyinin kısrağı gibi. Bak nalları da oldu. Ne çok para eder.

Yaşar irkildi:

- Bu beyin atı! Doğan Bey'in atı. Bir gün otsuz bıraksam öldürürler beni, dedi.

- Oğlum sen çingenesin. Kocakarıya söyle! O da katıksız çingeneyse patlamıştır çiftlikte. Ulan bakma öyle aptal aptal. Aç kalmayız. Eşek eti yer, çalar cırpar geçiniriz.

Öteki çingeneler kısrağın nallama işini bitirmişlerdi. Yaşar atın yularından tutmuş, kafası allak bullak çiftliğe doğru yürüyordu. Demin konuşan çingene arkasından bağıyordu:

- Kocakarıya söyle, Kozana'ya bekleriz, Koçireka'nın hanına!

Yaşar başını çevirdi, çaydaki kız ellerini beline koymuş, bembeyaz ata hayranlıkla bakıyordu.

*

* *

Vecdi Bey'in çiftliğinde sünnet düğünü için hazırlıklar ilerlemişti. Küçük Balkan'daki akrabaları düğün öncesi hediyelerini yollamağa başlamışlardı. Doğan Bey'e yeni bir at daha gelmişti. Bu, Selanik'teki dayısının hediye ettiği sevimli bir midilliydi. Onbir yaşındaki Doğan Bey dayısının büyük bir at yerine böyle küçük bir midilli hediye etmesine önce içerlemişti. Fakat yavaş yavaş kır renkli midilli kendisini sevdirmişti. Dişlerinin arasında şekeri ileri geri gezdirip, ktır ktır yiyen atı ilk defa görüyordu. "Kırat" dediği midillisine cebinde biriktirdiği şekerleri ikram etmek için her ikindi Aşağı Çiftliğe inmeğe başlamıştı.

Doğan Bey'in bayır aşağı elma ağaçlarının altından koşturarak geldiğini gören ihtiyar çingene ya samanlıkta

veya ahırın önünde uyuklayan oğluna “Kalk uyuşuk Yaşar kalk! Beyin oğlu geliyor!” diye seslenir, Yaşar da hemen kısrağı ve midilliyi ahırdan çıkarırdı. Doğan Bey atların alınlarını okşar, sonra ahıra girer, hayvanların altının temiz tutulup tutulmadığına bakardı.

Sünnet düğününden bir gün önceydi. Doğan Bey Küçükmatlı’daki Kur’an dersinden çıkmış, Yukarı Çiftlik’teki Konağa uğramadan atlarının yanına koşmuştu. Yaşar’a:

- Hadi, dedi iki atı da hazırla, yarış yapacağız.

Yaşar ilk defa böyle bir teklifle karşılaşılıyordu. Beyoğlu şaka mı yapıyor diye yüzüne baktı. Kendisinden dört yaş küçük olan Doğan Bey sert sert “Hadi! Hadi!” diye emreliyordu. Daha önce Ahmet Kâhya ve diğer hizmetkârlar görmeden bir iki kere kısrağa binip çaya kadar gelmişti. Fakat hiç at yarışı yapmamıştı.

Atları hazırladı. Doğan Bey:

- Hadi Yaşar, bin bakalım! dedi.

Yaşar çekine çekine sordu:

- Hangisine beyim?

- İstedığıne bin.

Yaşar kısrağın gemini tuttu, taşlığa doğru götürüp orda bindi. At üstünde iğreti duruyordu. Doğan Bey de midilliyi bindi. Bu sırada yoncalığın arasından doğru atının üzerinde Vecdi Bey görüldü. Hızla çocukların yanına yaklaştı, oğlunun yanında durdu.

- Bre sen kiminle arkadaşlık edersin? deyip midillinin terkesine bir kamçı şaklattı. Çocuk şimdiye kadar midillinin şaha kalktığını görmemişti. Canı yanan at, kişneyerek şahlandı, ileri fırladı. Doğan Bey atın boynuna yattı, yelesine yapıştı, düşmekten kurtuldu.

Yaşar attan inmek istiyor, aşağı atlayamıyordu. Vecdi Bey atını kısrağa sürdü, ona da bir kamçı şaklattı. Kısrak bu darbeye silkinip kaçarken üstündeki çocuğu iki üç

metre uzağa fırlattı. Yaşar düştüğü yerdeki hayvan fışkısına bulandı. Hizmetkârlar koştu kaldırdı. Sığır ahırlarının kapısından durumu gören annesi koştu. Yaşar'ın esmer teni sarıyla yeşil arası bir renk almıştı. Korkuyordu.

- Yok, yok, bir şey olmamış, bak ayakta duruyor, diyerek ellerini ayaklarını yoklayan hizmetkârlar çocuğun eklem yerlerini oğuşturup çekiştirdiler.

Yaşar'a birşey olmadığını anlayan Vecdi Bey, yanına doğru ürkek ürkek yürüyen çocuğa,

- Bre çingene, ata binmek kim, sen kim? deyip, karşıdaki Bademtepesi'nden midillisinin sırtında usta bir sipahi gibi dönüp gelen oğluna,

- Tuh sana beyoğlu! Çingeneyle at yarışı yapıyorsun ha! Bir daha arkadaşlarını kendinden üstün olanlardan seç! dedi, atını konağa doğru sürdü.

Doğan Bey, babası gittikten sonra Yaşar'ın yanına koştu, beti benzi solmuş çocuğa:

- Bir şeyin var mı Yaşar? dedi.

Çingene Doğan Bey'e kötü kötü baktı, "Yok yok" dedi ahıra doğru yürüdü.

Kâhya, Doğan Bey'e pırl pırl parlayan gümüş kakmalı bir eğer takımı getirdi.

- Bak, dedi; Selanik'teki dayın, midillinin eyerini de göndermiş. Leylâ getirdi. Yarınki sünnetten önce yapılacak at yarışında senden birincilik bekliyormuş.

Doğan Bey, Yaşar'ın incinmesinden üzülmüştü. Kâhyaya:

- Niye babamın geleceğinden bizi haberdar etmedin? diye çıkışarak yeni eyer takımını kucakladı. Sevinçle devam etti:

- Ooo çok hafif, kuş gibi, eski eğerleri çıkar bunları tak bakalım kâhya. Başlığı, özensi, kuskunu, göğüslüğü ne güzel!

Doğan Bey, yarın ipekli sünnetlik elbiseleriyle bu güzel eyere oturacak, bir şehzade gibi Küçükmatlı'yı, çiftlikleri at üstünde dolanacaktı. Sünnet olmadan önce Osman'la Muratlı'ya gidecek, teyzelerinin elini öpecek, midillisini Zeliha'ya gösterecekti.

*

* *

İhtiyar çingene ile oğlu, Aşağı Çiftliğin sonundaki külübedeki odalarına yatmışlar, yarınki sünnet düğününü ve Doğan Bey'e gelen birbirlerinden kıymetli hediyeleri düşünüyorlardı. İhtiyar:

- Daha sünnetten sonra gelecek hediyeleri gör! dedi.

Çingene Yaşar, annesinin de kendisi gibi düşündüğünü, konuştuğunu görünce sevindi:

- Ya ya! İnsanı zengin eder, dedi; eyerin üstündeki gümüş kakmaları pırıl pırıl.

- Beyoğlu oğul! Beyoğlu!

Yaşar günlerdir içine attığı elekçi çingenenin "Baban kim?" sorusunu cevapsız bıraktığı günü, güzel çingene kızını hatırladı. Nihayet zamanı gelmişti, anasına sormalıydı:

- Ya ben ne oğluyum moruk? Babam kim? dedi.

İhtiyar çingene pişkin pişkin:

- Çingeneyiz! Çingeneyiz oğul! dedi.

Yaşar yerinden kalktı, fenerin fitilini yükseltti. Anasına doğru yürüdü:

- Söyle moruk, söyle! diye bağırdı. Kâhya bana "piç" dedi, piç miyim?

İhtiyar çingene de yataktan doğruldu, oğluna bugün ne olmuştu? Kızgın bir sesle:

- Lan piç olsan da olmasan da çingenesin! Ne değişir? dedi.

Yaşar duvardaki çiviye asılı duran pantolonuna doğru yürüdü. Cebindeki bıçağı çıkardı. Kınını çekip yürüdü. Annesi şaşırmişti. Oğlunun böyle davranacağını hiç beklemiyordu. Korkuyla:

- Sen delirdin mi oğul? Babayla, atayla öğrenme Türklerdedir. Biz çingeneyiz, dedi.

Fakat oğlu üstüne doğru fırlamış gözlerle geliyordu. İhtiyar anne oğlunun bu halini görünce "Tam bir çingene" diye düşündü. Fakat oğlunun gözlerinden herşeyi yapacağını anladı, korkusu büyüdü.

- Peki peki, söyleyim, otur yanıma, dedi.

Yaşar'ın gözlerine baktı, onda, kendini bir lokma ekmeğe sattığı Rum'un gözlerini gördü.

- Serficeli bir Rum! Serficeli, dedi.

Oğlu, bıçağı gözünün önünde salladı:

- Adı ne moruk? Adı ne? diye bağırdı.

Yaşar'da bir değişiklik vardı. Gündüzleyin attan düşükten sonraki sünepelik, korkaklık gitmişti. Bu halin çingeneye yakışmayacağını, kendilerine zarar getireceğini düşünen annesi:

- Bilmiyorum, bilmiyorum, dedi, yorganı üstüne çekti.

Çingene çocuğu babasını bilmeyen annesine nefretle baktı. Bıçağını cebine koyup, kilimin üstüne oturdu. Tam çingene olmayışına üzüldü.

- Demek yarım çingeneyim, dedi, yarım Rum, öyle mi moruk? Kalk bakalım kalk.

İhtiyar çingene:

- Yapma oğulcuğum! Yapma! diye yalvararak konuşmağa başladı: Bütün gün çalıştım yoruldu. Senin de attan düşünce halin kalmadı, kıçın morardı, yat uyu!

- Kalk be moruk kalk! Bugün çingenelik yapacağız, hem de Rumluk!

Gecenin bu saatinde oğlu ne saçmalıyordu?

- Sen delirdin mi?

- Yok yok akıllandım. Çingenelik, Rumluk yapacağım, diyen Yaşar sesini kısarak: Hırsızlık yapacağız!

İhtiyar çingene kara kuru ellerini siyah dudaklarına götürdü:

- Hişt suss! dedi. Yerin kulağı var.

- Herkes yattı, gece yarısını çoktan geçti. Hadi kalk, durma hadi!

İhtiyar çingene Vecdi Bey'in kısırağa ansızın vurduğu kamçıyı ve oğlunun fişkilara doğru yuvarlanışını gözünün önüne getirdi. Taşa toprağa düşse çocuk sakat kalacaktı. Çiftliğin en pis işlerini ikisi görüyordu. Ama karınları iyi doyuyor, kışın sıcak, yazın ise serin yer buluyorlardı. Buna rağmen çiftlik hayatı çingeneye sıkıcı geliyordu. Kaç kere oğlunu alıp gene köy köy dolaşmayı aklına koymuştu. İşte şimdi oğlu teklif ediyordu. Hem de gümüş eğerli takımının, midillinin, kısırağın ahırda kendilerini beklediği bir sırada kaçmaları ne kârlı olacaktı? Oğlu akıllanmıştı, nihayet çingeneydi Yaşar.

- Kaçalım, kaçalım ama nereye? diyen çingene karısı korka korka ilave etti: Vecdi Bey'in her yerde tanıdığı var, yakalar, derimizi yüzdürür.

- Ben elekçilerle konuştum. Ya Kozana'da ya Serfice'de konaklayacaklar, bize yardım ederler. Ama iki atı da götürmeliyiz.

İhtiyar Çingene de kalkmış giyinmişti. Yaşar'da sinirli bir sevinç vardı.

- Yarın sünnet ettirecekti bey beni, heh heh he!

- Bahşışlerini, öteberini topla!

Kısa zamanda çingene kadınla oğlu hazırlandılar, ahırların bulunduğu yere doğru yürüdüler. Köyde de, çiftliğin ötesindeki konakta da hiçbir ışık yoktu. Hafif bulutlu bir geceydi. Ay bulutların arkasından bir çıkıyor, bir kayboluyordu. Yaşar yavaş yavaş korkmağa başlamıştı:

- Ya yakalanırsak? diye genizden konuştu, ihtiyar çingene böyle hırsızlıkları çok görmüştü; hatta kendisi de bir kaç kere eşek ve koyun çalmıştı. Oğluna:

- Korkma, dedi, sen midilliye gümüş egeri vurursun, ben de kısırağa binerim.

Ahıra girdiler. Pencereden süzülen ay ışığı atları gösteriyordu. El yordamı ile eyerleri bulup atlara vurdular. Gemlerinden tutup çitin dışına kadar yürüdüler. Yaşar binek taşında ihtiyar çingenenin ata binmesine yardım etti; sonra kendisi de taştan midillinin üstüne atladı. Kocakarı beygire de, eşeğe de çok binmişti, ama yarış atına hiç yaklaşmamıştı. Korka korka sürüyor, kısırağa “deh” bile diyemiyordu. Zaten kısırak midillinin arkasından yavaş yavaş yürüyordu. Çiftliğin sonundaki kavakları da geçtiler. Tehlike artık geçmişti, biraz sonra Ahlat Tepesi’ni geçeceklerdi.

İhtiyar çingene sordu:

- Nereye gideceğiz?

- Kozana’ya, dedi oğlu: Elekçi çingenelerin konaklayacağı yere. Kaç para eder bu atlar?

- Bizi ölene kadar aç komaz Yaşar!

- Atları biraz hızlı sürelim. Yoksa bizi Kozana’ya varmadan yakalarlar.

- Sen merak etme, dedi annesi güvenle: Ben bu yolların kestirmesini bilirim.

- Kozana’da Rum çok mu?

- Batı Rumeli’nin güneyinde Rumlar çok. Ama Küçük Balkan’ın köylerinin çoğu Türk. Bu köylere görünmeden Kozana’ya varmalıyız. Kozana şehir. Rumların parası bol. Dilencilik eder geçiniriz.

- Atları unutuyorsun moruk!

- Söz gelimi derim oğul!

- Rumlar iyi mi?

- Hee he! Türklerden iyi.

Yaşar sevinçle:

- Babam da Rum nasıl olsa! Heh heh! Heh! diyerek güldü.

İhtiyar çingene de içinde yıllardır birikmiş maraz bir kini kusar gibi nefretle:

- Beyoğlu! Doğanbey, dedi: Yarın o güzel elbisesiyle köyü eşek üstünde gezecek. Hah hah hah!

— Hee heh heh heh!

Ç OSMANLIK KÖYÜ

Kırmızı ve siyah cingi taşlarla örülmüş Osmanlı kemerinin üstünde “*Sahibü'l-hayrat ve'l-hasenat, Bâni-i âb-ı hayat İzdinli Kadioğlu Salih Bey ruhuna rahmet.*” yazılı yeşile boyanmış bir kitabesi bulunan çeşmeye doğru bir çocuk koştu. Çeşmenin tunç lülesine ağzını dayadı; kana kana su içti. Biraz önce namazgâhta arkadaşlarıyla güreş tutmuştu. Ellerini çeşmenin düz, yontma taşlarına yaslamış, eğilerek yüzünü, ensesini buz gibi suya uzatıyordu. Uzaktan beri kulağıyla takip ettiği bakraç sesleri yanına kadar geldi. O hâlâ elleriyle ensesini, göğsünü ıslatıyordu. Kafasını kaldırmamıştı ama başucunda birinin beklediğini biliyordu. Gene bir komşu kızı ile çeşme başı kavgasına hazırdı. Boynunu çeşme lülesinin altından çekti, başını kaldırdı. Gelen kız dirseğine bakraçla hafifçe vurmuştu. Kimdi bu pervasız? Onun haddini şimdi bildirecek, sırsıklam yapacaktı. Ama gelen kız hemen çeşmenin arkasına saklanmıştı. Çocuk eğildi, çeşmeden akan suyla saçlarını, yüzünü tekrar yıkarken, kız haftan avuçladığı suyu üstüne serpti. Bu kız Meryem'di.

- Pancar gibi kızarmışın Müslim! dedi.

Elindeki bakraçları testiliğe bırakmıştı. Çocuk yalaktan aldığı suları Meryem'e serpmeye başladı. Kız:

- Yapma mori! Yapma ma Müslim! diye yalvarmağa başladı.

Çocuk bu defa kızın üstüne atladı, saçından yakalayıp çeşmenin köşesine yasladı. Kızın ellerini avuçlarının içine alarak duvara bastırdı.

- Bak seni çarمیha gerdim Meryem! dedi, Hadi kurtul bakalım.

Kızın ellerini iki tarafına açıp gerdirmişti. Meryem mücadele ediyor, Müslim'in erkek kuvveti ile baş edemiyordu. İkisinin de sırsıklam olmuş saçlarından süzülen sular göğüslerine akıyordu. Müslim Meryem'le yüzyüzeydi. Nerdeyse burnu, kızın küçük ince burnuna değecekti. Meryem'in yumruk gibi gerilmiş göğüslerinin tenine değdiğini hissetti. Meryem kapana sıkışmış bir ceylan yavrusu gibi soluyarak Müslim'in gözlerine bakıyordu. Kızın kara gözlerinden memnuniyet dolu bir tebessüm taşıyordu. İlk defa bir Türkle böyle samimi bir yakınlık kurmuştu. Kızın tatlı bakışları Müslim'in sertliğini yumuşattı. Çocuk, bu ışıllı gözlerin içinde bir yerinin eridiğini duydu. Komşu kızları ile su döğüşü yapmağa hakkı olduğunu, fakat böyle yaklaşp sıkıştırmağa hakkı olmadığını düşündü. Kızın duvara yasladığı ellerini bıraktı, çekildi. Meryem heyecanlıydı. Beyoğlu'nun yakınlığının biraz daha sürmesini istiyordu.

Müslim, bir suç işlemiş gibi etrafına bakındı. Çocuklar namazgâhın ilerisinde aşık oynuyorlardı. Meryem'e yaklaştığını kimse görmemişti. Meryem çeşme duvarına çivilenmiş gibi yaslanmış, biraz önce tattığı ilk genç kızlık heyecanının çabuk kesilmesine hayıflanıyor, Müslim'in kendisini çabuk bırakmasına içerliyordu. Al al olmuş yanakları ateş gibi yanıyordu. Küskün gözlerle Müslim'e baktı. Bu Türk çocuğu mahallenin en delişmeniydi.

Babası Alim Bey zengin fakat garip bir müslümandı. Oğlunu hem Kur'an dersine göndermiş, hem de Rum çocuklarının gittiği mektepte Rumca okuyup yazma öğrenmesini sağlamıştı. Meryem mektebe Müslim'le gidip gelirdi. Hoca Efendi Alim Bey'e oğlunu Rum mektebine gönderiyor diye kızmıştı. Fakat Bey hiç aldırmamış "Lâzım olur, öğrensin" demişti.

Bugün, her iki çocuk da içlerinde mektep arkadaşlığından başka bir duygunun uyandığını hissetti. Müslim bakraçları almış su dolduruyordu. Meryem sevinç ve iftihar dolu bakışlarla beyin oğlunu seyrediyordu.

İki bakraç da dolunca, yürüdü, elini uzattı; bakraçların kulpunda Müslim'in elleriyle buluştu. Beyoğlu:

- Bırak ben götürüyüm, diyordu.

Bu hâl, Osmanlık köyünde görülüş hal değildi. Görse, önce Meryem'in annesi kızardı. Beyoğlu bir hıristiyan reyanın suyunu taşır mıydı?

- Bırakmam! Artık büyüdük, dedi Meryem: Annem kızar. Söz ederler.

- Yok ma Mari! Meryem! diyen Müslim bakraçları çektirdi, hızla çeşmenin arkasındaki sokağa doğru yürüdü.

Meryem, bakraçlarını taşıyan Müslim'in arkasından ıslanmış entarilerini havalandırarak koşturuyordu. Kanı, biraz önce Müslim'le göğüs göğüse, elele geldiği zamandan daha ateşli bir sıcaklıkla damarlarını yakıyordu. Bu duyguyla Meryem'in sevinci artıyordu. Ümitliydi. Annesinin sık sık söylediği fakat tutmadığı sözlerini hatırladı. "Müslimler'e gitmez oldun. Annesinin kızı yok. Hizmetçileri çok ama bir komşu kızın evinde yardım için dolanması başka. Bizim buğday da, fasulye de, yağ da Alim Beyler'den geliyor. Git Mari biraz Hafize Hanım'a yardım et, mutfak işlerini gör, evini süpür. Hep ben yapmayım bunları... Sen büyüyorsun artık..."

Annesi haklıydı. Babası üç sene önce veremden ölünce köyde kimsesiz kalmışlardı. Her ihtiyaçlarını Alim Bey'ler karşılıyordu. Kilise ve Rumlar bile onlara Müslim'ler kadar yardımcı olamamıştı. Annesi Hafize Hanım'ın çamaşırına gidince Meryem de iki küçük kardeşine bakıyordu.

Müslim ayağıyla kapıyı iterek açtı; içeri girdi. Meryem'lerin avlusunun ortasına helkeleri bıraktı. Geri dönüp kapıdan çıkacağı esnada arkasından Meryem'in annesinin yarı Türkçe yarı Rumca cümleyle seslendiği işitti:

- Kali Müslim! Gel Şipuna! Canikonu unuttun mu?

Çocuk başını çevirdi. Melina bayağı, açık bir entari giyinmişti. Çocuğun gözleri kadının beyaz boynuna, açık göğüslerine takıldı. Başını kaldırdı. Meryem'in annesinin gözleri de güzeldi. Dul kadın, daha gençti. Müslim çocukken onun kucağında büyüdüğünü hatırladı. Meryem'le çeşmede boğuşurken duyduğu tatlı hissi gene yaşadı. Meryem de böyle güzel bir kadın olacaktı. Bir de müslümanlığa dönselerdi. Ama annesi de babası da evlerine "Dönme gelin" istemezlerdi. Köylerinde böyle bir evliliği hoş karşılamazlardı. Evvelâ bu evliliklere Hoca Efendi engel olurdu. "Zinhar ve asla örfümüz de, Kitap da buna izin vermez" derdi. Fakat babası, müslüman olan kızla evlenmeğe müsaade ettiği kanaatındaydı.

Müslim, kapı eşiğine atılmış adımını geri çekip, ileri atmak arasında tereddüt ederken; Meryem, ona çarparak içeri koştu. Annesi:

- Ne kız bu telâşın! dedi; Beyoğlu'na su taşıtmağa utanmıyor musun?

- Nah bu pedi beni ıslattı, bakracımı aldı kaçtı! diyerek ağlamağa başlayan Meryem, içeri odaya girip kapıyı hızla kapattı.

Kızın annesi başını şuh bir şekilde iki yanına sallıyarak:

- Seni gidi yaramaz seni, ne yaptın kızıma? diyerek mutfağa girdi. Elinde kahve değirmeni ile çıktı. Müslim, Meryem'in çeşmede memnuniyetle kendisine yaklaşmasına, şimdi de ağlayışına hayret etmişti. Kıza iyilik mi yapmıştı, kötülük mü bir türlü anlayamamıştı. Başını önüne eğerek:

- Valla ben birşey yapmadım, önce, o beni ıslatınca... dedi, sustu.

Elindeki kahve değirmenini Müslim'e uzatan kadın:

- Sen Mari'ye bakma. Gel git. Bak koca delikanlı oldun. Kemik aşıklarla oynamak, su döğüşü yapmak sana yakışmaz. Beyoğlusun sen! Ağır uslu ol, dedi.

Müslim, yere bakıyordu. Utanmıştı. Kendisine uzatılan kahve değirmenini görmemişti. Rum kadını koluna dürttü:

- Al Müslim! Bu sizin değirmen. "Meryem'in annesi teşekkür etti" de. Biraz sonra annene yardıma geleceğimizi söyle, dedi.

Müslim kahve değirmenini aldı. Meryem'in kapandığı odaya başını çevirdi. Kız pencereden bakıyor, cama dayadığı burnunu pötleştirerek gülüyordu.

*

* *

Müslim gittikten sonra, Melina avlunun ortasına dikildi kaldı. Alim Beyler olmasa açlıktan öleceklerdi. Rumlar kocası öldükten sonra kendisine de, çocuklarına da "Konyaris" diyerek hakaret etmiş, hakir görmüşlerdi. Öksüz çocukları ile nasıl geçinip nasıl yaşadığını kilise bile sormamıştı. Mari son zamanlarda papazın vereceği üç beş kuruş için kiliseyi süpürmeğe gidiyordu. Temiz pazar elbiseleri içinde kiliseye giden zengin Rum çocukları kızına: "Pasaklı Konyaris!" diyorlardı. Bu sebepten kendisi kiliseye gitmiyor, çocuklarını da göndermek iste-

miyordu. Zaten ölen kocası da seyrek giderdi. Seferis cahildi ama birşeyler bilirdi. O atalarının Rumluğa, Ortodoksluğa bir isim ve Rumca ile bağlı olduğunu söylememiş miydi? Melina, papazın kocasının defin merasimini alelusul geçirmesine de, “fakir aile” diye arayıp sormasına da kızmıştı. Buna rağmen zaman zaman mecbur olur, kızı Mari’yi kilise temizliğine gönderirdi. Zavallı çocuklarının kimsesi yoktu. Teselya’nın Karlı Dağ’ı ötesinden ne zaman Osmanlık köyüne geldiklerini hatırlayamıyordu. Bildiği, atalarının koyun besleyen yaylalı olduğuydu.

Dul kadının eteklerini çekiştiren iki kıpırdanma oldu. Düşünceli gözlerini eteklerini tutan iki çocuğa çevirdi. Mihal ve Aris’ti bunlar. Ağlayarak bağırıyorlardı:

- Pşümü. Pşumi!¹

- Imasti Nişkü. İmasti Nişki!²

- Susun! Pis pediler! Susun, biraz sonra Alim Bey’lere börek ve halka yapmağa gideceğiz, size de verirler, susun. Beyler karnınızı doyurur, dedikten sonra, küçük çocuğunu kucasına aldı. Meryem’in girdiği odaya doğru yürüdü.

- Hadi kız! dedi; Müslim Beylere halka ve pide işine gideceğiz. Şu Bulgar karısı Belceva’yı da çağır. O da beylere yardıma gidecekti. Nah, işte kapının önünde. Belceva! Buraya gel. Beraber gidelim.

Şişman Bulgar kadını içeri girdi:

- Melişka ne yaparsın, hadi ben hazırım, dedi. Bizimkiler beyin tarlasında, onlara yağlı ekmeğe gönderelim.

- Tabii tabii beyin malı mülkü çok, hepimizi doyurur.

¹ Ekmek!. Ekmek!

² Açız! açız!

*

* *

Alim Bey'in konak bahçesindeki tafanalarda telâşlı bir hareket vardı. Mutfakta o gün yüzlerce yumurta kırıldı, çömlek çömlek tereyağlar eritildi. Leğen leğen tatlılı, mayalı hamurlar yoğruldu. Aşhanede halkalar, börekler, yanında tepsi tepsi nohutlu ekmekler yapıldı. Alim Bey'in tarlalarında çalışmağa giden Osmanlık köyü erkeklerinin çoğunun karısı, Hafize Hanım'a yardıma koşmuştu:

- Hanımu! Siz yalnız tepsi altlarını yağlayın, yahut:

- Hanımefendi siz oturun, bizi seyredin, diyen Rum, Bulgar, Makedon kadınları Hafize Hanım'a hiç bir iş yaptırmak istemiyorlardı.

Her ay Alim Bey'in konağında Osmanlık köyünün kadınları ekmek ve yemek pişirmek için toplanır, büyük bir telâş içinde Hafize Hanım'ın verdiği vazifeyi yerine getirirlerdi. Pişen yemekler, börekler aşure ayındaki gibi müslüman, hıristiyan demeden bütün köylüye dağıtılırdı. Fakat bugün işleri daha çoktu, hem tarladaki ırgatlara, hem çiftliktekilere yemek ve ekmek gidecekti.

Osmanlık köylüleri Alim Bey'i sevip sayar, sözünü dinlerlerdi. Şarap içen Rumlar bile sarhoş vaziyette dışarı çıkmazdı. Bu büyük Balkan köyünde her milletten insan sulh ve sükûn içinde yaşardı. Herkese sözünü geçiren Alim Bey, sadece Hoca Efendi'den çekinir, onun dediğinin dışına çıkamazdı. Dul Melina bir fırsatını bulup ona kaç defa fıkırdamış, göğsü açık elbiselerle çamaşır yıkarırken bacaklarını göstermiş; ama Bey yan gözle dahi kendisine bakmamıştı. Melina fırsat buldukça konağa gitmiş gelmiş, bir defasında kendisini almasını ima etmiş, fakat Alim Bey Hoca Efendi'nin "Zinhar müslüman olsalar da Balkan hıristiyanlarıyla evlenmeyeceksiniz" emrinin dışına çıkamamıştı. Bey, saçları ağarmasına rağmen genç ve

yakışıklıydı. O, Melina'ya biraz yakınlık gösterse, kadın hemen müslüman olacak, kendisini de çocuklarını da rahata kavuşturacaktı. Bunun için beye mâni olan Hoca Efendi'ye de, papaza kızdığı kadar sinirleniyordu.

Hamur yoğururken leğene su döken kızına bakıp, unlu suyun köpüklerine dalıyordu. Bütün hamaratlığına, güzelliğine rağmen Alim Bey'in haremine girememişti. Sultan sarayı gibi zengin "Bey Konağı"na kızı Meryem'in girmesi için bir şeyler yapmak istiyordu. Alim Bey ölürse bütün köy Müslim'in olacaktı. Kızına müslümanlar "Meryem" demiyor muydu? Müslüman olur, pis hıristiyanların sataşmasından da kurtulurdu.

Melina leğenden başını kaldırdı. Hanımefendi ile göz göze geldi. Sanki Hafize Hanım bu kadının kafasındaki düşünceleri çözmüştü, dik dik yukarıdan bakıyordu. Hanımefendinin beyaz tülbentle çerçevelemiş yüzü, sert bakışlarına rağmen temiz ve saftı. Hafize Hanım'la akraba olmak, Alim Bey'in konağına girmek Melina'da gittikçe sabit bir fikir haline geliyordu.

Aşhanenin kemerli eşiğinde bir Arnavut gelini tepsi ekmeklerinin sacını kaldırdı. Tepsilerin üstünden kızgın sac kapaklar kalkınca, etrafı mis gibi taze ekmek kokusu sardı. Diğer taraftaki tandırdan da ekeciklerle güveçler çıktı. Çömleklerde pişmiş yemekler de itina ile heybelere yerleştirildi, Hafize Hanım bir ocağa odun atan oğluna seslendi:

- Müslim! Müslim, gel oğlum, ırgatların yemekleri, ekmekleri hazır. Bak hanımingen ağızlarını bağladı. Dökmeden dikkatlice götür.

Arnavut gelini ekeciklerin, çömleklerin ağızlarını temiz bezlerle bağlamıştı. Başka bir kadın eşeği getirdi. Heybeyi itina ile kürtüne yerleştirdiler. Müslim eşeğe binmiş giderken, konak bahçesinin ön tarafları açık tafana kemerlerinden yükselen Arnavutça, Rumca ve Make-

donca türkülerin kesildiğini, bütün kadınların “Civan Aliş” türküsüne başladığını duydu. O da aynı türküyü söyleyerek eşeği sürüyordu.

Köyden kıra çıkarken Meryem’in seslendiğini duydu. Kız elinde bir aşırma ve testiyle koşuyordu. Eşeğe “Çüşş! Çüşş!” dedi, bekledi. Meryem yetişti, soluk soluğa:

- Müslim! Bak bunları unutmuşsun, dedi.

- Nasıl götüreceğim Meryem? Ellerim dolu! diyen Müslim, kıza çeşmede duyduğu tatlı heyecanı yaşayarak bakıyordu.

- Bak bu aşırmada yoğurt var, diyen Meryem; testide de şerbet var, hepsini sen götüremezsin, dökersin değil mi? diyerek davet bekledi. Müslim:

- Haydi sen de gel, dedi; eşeğin terkisine binersin.

- Bunları nasıl taşıyoruz?

- Benim kucağıma kor, arkadan tutarsın.

Müslim, eşeği bir duvara yanaştırdı. Meryem önce duvara çıktı. Sonra bacağına gerdirip eşeğe uzattı. Testiyi heybenin bir gözüne yerleştirdiler. Meryem yoğurt aşırmasını tek eliyle kürtünün üstünde tutacaktı.

Aynı gün yeniden Meryem’le Müslim burun buruna gelmişlerdi. Konuşmuyorlardı. Meryem’in Müslim’in ensesinden doğru gelen nefesi beyoğlunu terletmişti. Fakat bu sıcağa tahammül edecekti.

Öğle vakti geçtikten sonra tarlaya geldiler. Meryem altın rengi başakları seyrediyor, sol eliyle “beyoğlu”nun beline daha sıkı sarılıyordu. Boy boy ekinler biçiliyor, büyük yığınlar yapılıyordu. Güneşten korunmak için başlarına beyaz sarı mendiller bağlamış ırgatların hepsi de kendi köylüleriydi. Ne kadar zengindi bu Alim Bey? Ne kadar büyüktü Müslim’in babası? Bulgara da, Ruma da söz geçiriyordu. Tarlaların hepsi insanlarla dolmuştu. Bütün Osmanlı’nın eli orak tutan erkekleri sanki buradaydı.

Müslim, eşegi yoldan biçilmiş tarladaki keçi yoluna doğru sürdü. Meryem:

- Şuraya bak! Arnavut Ali'ye, ne güzel orak sallıyor. Ama Makedon Vukman'ın suyu çıkmış, yorgun görünüyor.

- Aha tembel Yani, bak orağına yaslanmış dikiliyor, diye konuşan Müslim: Bence en iyi ekin biçen Duşan, dedi.

- Hepsi de canı gönülden çalışıyor, kendi tarlaları gibi. Müslim, Meryem'e öfkelenerek baktı:

- O nasıl söz! Tabii kendi tarlaları gibi çalışacaklar, babam hangisini aç, hangisini giyeceksiz bıraktı? Babam kimsenin hakkını yemez.

Çocukların geldiğini gören ırgat başı Mikhael koştu.

- Ooo beyimin oğlu, bize azık getirmiş, diyerek yaklaştı. Meryem'den yoğurt aşırmasını alırken, kızı "Senin ne işin var" der gibi somurtarak baktı. Makedon kızın beyin oğluyla gelmesini hoş karşılamamıştı.

Müslim emredici bir eda ile:

- Babam nerde? dedi.

Mikhael:

- Değirmenlere gitti, dedi; su arkları bozulmuş, onları yaptırıyor.

Müslim eşegi değirmenlere doğru sürdü Meryem arkasından iki eliyle beline sarılmıştı. Müslim günlerdir kafasında kurduğunu söyledi:

- Pali kali isi Meryem!

Müslim sırtından kızın kalb atışlarını duyuyordu. Meryem heyecanla:

- Sagapo Müslim! Sagapo! dedi.